

powierzchni. Okazało się, że cmentarzysko jest prawie całkowicie zniszczone. W czasie badań natrafiono na luźny, fragmentaryczny i mało charakterystyczny materiał ceramiczny, kości, nieliczne narzędzia (Ryc. 1 d) i pólśruowiec krzemienisty oraz trzy groby ciałopalne w tym dwa jamowe i jeden popielnicowy.

G r ó b n r 1 — jamowy (Ryc. 1 a) o zarysie owalnym ukazał się na głębokości 43 cm. Wymiary: długość 58 cm, szerokość 30 cm, głębokość 14 cm. Jama grobowa wypełniona była przepalonymi kośćmi. Największe ich skupienie znajdowało się na dnie jamy.

G r ó b n r 2 — jamowy (Ryc. 1 b) o zarysie w przybliżeniu owalnym ukazał się na głębokości-

ci 43 cm. Wymiary: długość 57 cm, szerokość 33 cm, głębokość 20 cm. W jamie grobowej oprócz kości natrafiono na nieliczne fragmenty ceramiki.

G r ó b n r 3 — popielnicowy (bardzo zniszczony), zawierał liczne fragmenty drobnych skorup i kości tworzących skupisko o średnicy 45 cm na głębokości 20—45 cm.

Badane cmentarzysko należy niewątpliwie łączyć z kulturą łużycką. Na podstawie uzyskanych materiałów trudno jednak ustalić jego dokładną chronologię.

P R Z Y P I S Y

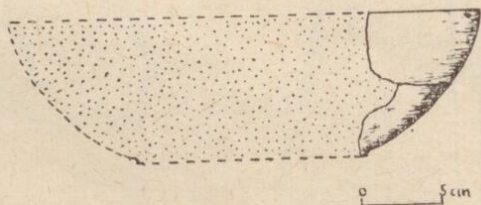
¹ Opis materiału podano w oparciu o informacje uzyskane od Michała Sibigi.

Józef Janowski

Z badań nad osadnictwem kultury łużyckiej w Wietrznie, pow. Krosno

Integralną część badań nad pradziejami osadnictwa przedpola Przełęczy Dukielskiej stanowią prace wykopaliskowe w Wietrznie, pow. Krosno, w tym prace nad osadnictwem kultury łużyckiej. Ślady tej kultury¹ ujawniono najwcześniej na grodzisku z wczesnego średniowiecza. Skromna ilość materiałów nie daje jeszcze dostatecznej podstawy by można było bez wahania uznać istnienie tam wcześniejszych „umocnień łużyckich”². Niezależnie od wyżej cytowanych prac, kierowanych przez A. Żakiego, Muzeum w Krośnie, prowadząc badania powierzchniowe i konserwatorskie³, uzyskało materiały kultury łużyckiej z osady znajdującej się w północno-wschodniej partii wsi⁴. Badania tej osady ujawniły stosunkowo dużą ilość materiałów ceramicznych, które jak się wydaje mogą być chronologicznie zbieżne z ceramiką pochodzącą z grodziska⁵. Wstępne datowanie osady przez niżej podpisanego (nie oparte na pełniejszej i bardziej wyczerpującej analizie źródeł), określone zostało na przełom epoki brązu i żelaza⁶ (Ryc. 1).

Jest prawdopodobne, że dotychczasowa próba chronologii osady, będzie ściślej sprecyzowana

Ryc. 1. Wietrzno, pow. Krosno. Misa z osady kultury łużyckiej (rekonstrukcja).

Rys. D. Janowska

po opracowaniu pełnego materiału. Już obecnie jednak można przypuszczać, że na ceramikę kultury łużyckiej z Wietrzna, pow. Krosno oddziaływały prądy i style z kultur „południowych”. Wpływy kulturowe z „południa” widoczne są zarówno w kształcie naczyń jak i w ich ornamentyce⁷. Wydaje się, że właśnie świadomość tych cech nakazuje wyjątkową ostrożność, aż do momentu opracowania szczegółów, w świetle których będzie można ewentualnie stwierdzić charakter, stopień i kierunek oddziaływania. Pełniejsze poznanie treści kulturowej osady i jej chronologii, ułatwione zostanie przez zbadanie i opracowanie cmentarzyska, na którego ślady natrafiono w Wietrznie, w dwóch niezbyt od siebie odległych miejscach wsi⁸. Jak się wydaje jest to jedno i to samo cmentarzysko ulokowane na części zbocza góry bez nazwy oraz u jej podnóża⁹.

W tegorocznych badaniach skoncentrowano prace w północno-wschodniej części cmentarzyska, to jest w terenie stykającym się z lewym brzegiem szosy Zboiska — Wietrzno, a należącym do Katarzyny Kozubal, Henryka Szopy i Wawrzyńca Turka¹⁰. Objęły one swoim zasięgiem peryferyczną część cmentarzyska, co między innymi podyktowane było przez wykopy fundamentowe budynku, wykonane na polu Henryka Szopy. W granicach zasięgu wykopów fundamentowych budynku, natrafiono na dwa groby popielnicowe.

G r ó b 1. Popielnica ustawiona była w ziemi brunatno-szarej, z odcieniem żółtym, na głębokości 92,5 cm od powierzchni ziemi ornej. Ziemia wokół popielnicy aż do jej dna została usunięta przed przybyciem archeologa. Popielnica częściowo uszkodzona, wypełniona była niemal całkowicie kośćmi. Między kośćmi znajdowały się drobne węgle drzewne. Przy

popielnicy nie udało się zrekonstruować zarysu jamy grobowej.

1. Popielnica, o bardzo lekko wklęsłym dnie, przechodzącym w dwustożkowaty brzusiec. Szyja cylindryczna, rozszerzona przy wylocie. Górna część brzuśca zdobiona ośmioma przeciwległymi podłużnymi guzkami. Przestrzeń pomiędzy guzkami ornamentowana dość głębokimi, lekko skośnymi żłobkami. Powierzchnia gładka, o barwie czarnej, lekko połyskliwa, wewnątrz szaro-brunatna, z dużymi czarnymi plamami. Przelom czarno-brunatny. Gлина z domieszką tłucznia. Średnica dna 10 cm, wysokość 17,2 cm, średnica otworu 17,5 cm, grubość ścianek 0,5 – 0,6 cm (Ryc. 2).

Ryc. 2. Wietrzno, pow. Krosno. Popielnica z grobu nr 1.

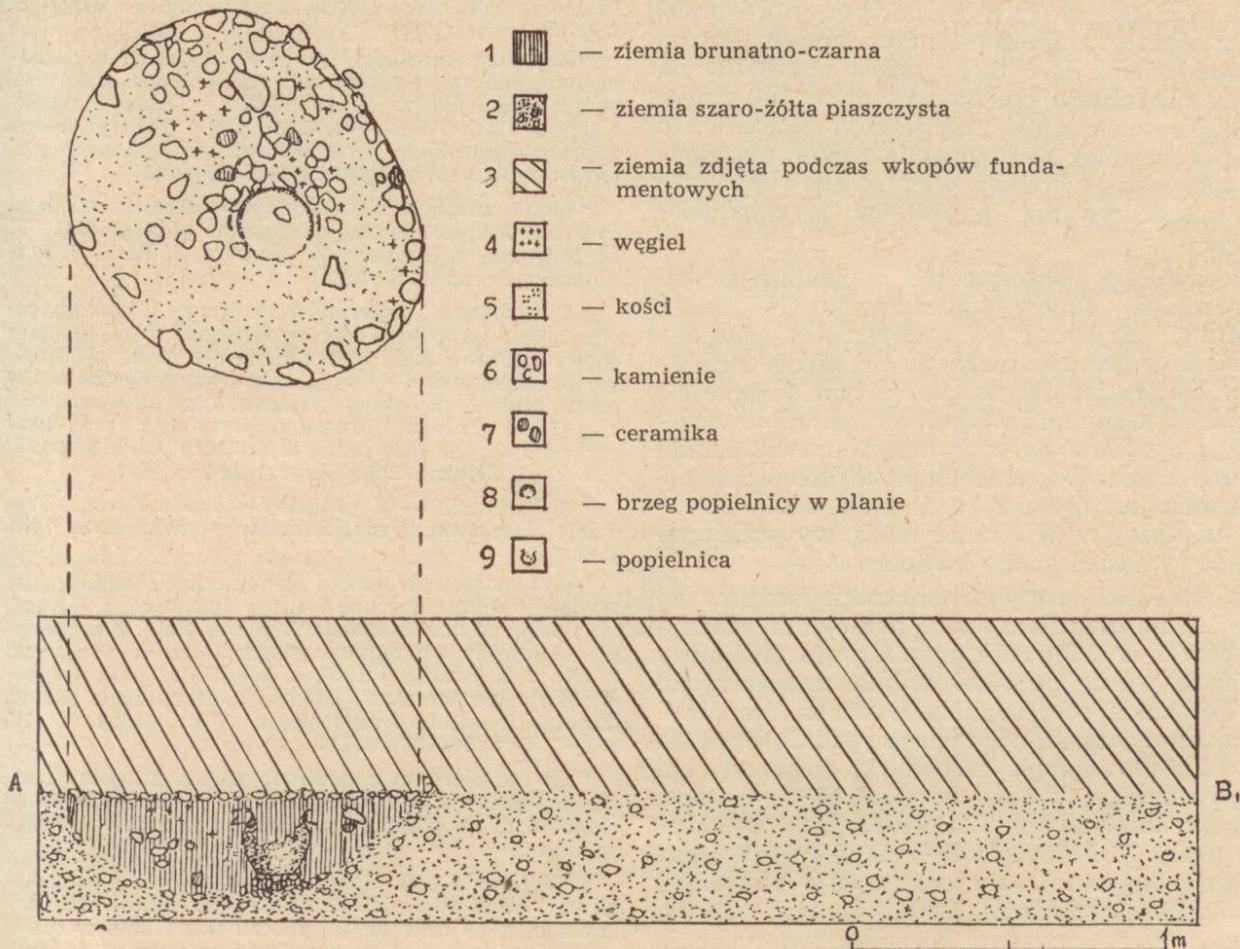
Rys. D. Janowska

Grób 2. Grób 2 oddalony był na wschód od grobu 1, o 6,30 m. Wyróżniony został w postaci jamy o kształcie zbliżonym do elipsy (długość jamy 1,20 m, szerokość jamy 1,04 m), zalegającej w głębokości 0,56 m od powierzchni ziemi ornej. Część górnej partii jamy wypełniona była warstwą kamieni, ułożonych wokół jej krawędzi oraz na partii środkowej. W górnej partii jamy znajdowała się bardzo cienka (0,9 cm) warstwa ziemi szaro-żółtej, piaszczystej. Wewnątrz zaś wypełniona była ziemią brunatno-czarną, zmieszaną z niewielką ilością drobnych węgli drzewnych. W głębokości 0,32 m, tj. 0,88 m od powierzchni ziemi ornej, stała popielnica. Poniżej popielnicy, na dnie jamy oraz wokół części brzuśca popielnicy, znajdowały się otoczaki. Kości i drobne, nieliczne węgle drzewne wypełniały 3/4 zawartości naczynia (Ryc. 3). Górna partia popielnicy była częściowo rozbita. Ucha popielnicy, częściowo odtracone.

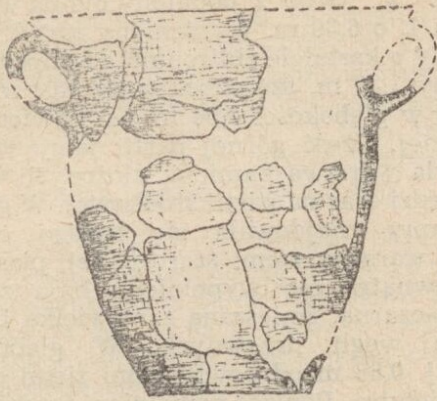
1. Popielnica o bardzo lekko wklęsłym dnie, przechodzącym w wydłużony, beczułkowaty brzusiec. Krawędź mocno odchylona. Po dwóch przeciwnych stronach naczynia, poniżej odchylonej krawędzi, przyłączone dwa taśmowate, łukowato (?) wygięte ucha. Powierzchnia gładka o barwie ciemno-brunatnej, wewnątrz czarna. Gлина z domieszką gruboziarnistego tłucznia

Legenda:

- 1 — ziemia brunatno-czarna
- 2 — ziemia szaro-żółta piaszczysta
- 3 — ziemia zdjęta podczas wkopów fundamentowych
- 4 — węgiel
- 5 — kości
- 6 — kamienie
- 7 — ceramika
- 8 — brzeg popielnicy w planie
- 9 — popielnica

Ryc. 3. Wietrzno, pow. Krosno. Plan i profil jamy grobu nr 2. Rys. D. Janowska

Ryc. 4. Wietrzno, pow. Krosno. Popielnica z grobu nr 2.

Rys. D. Janowska

(Ryc. 4). Średnica dna 10 cm, wysokość 23 cm, średnica otworu 24,6 cm, grubość ścianek 0,7 — 0,9 cm.

Przy próbie klasyfikacji popielnicowego cmentarzyska w Wietrznie, pow. Krosno, wybiła się przede wszystkim istotny i ważny szczegół rytuału pogrzebowego tj. umieszczanie pojedynczej popielnicy w jamie oraz fakt istnienia kręgu kamiennego zbieżnego z brzegiem jamy. Drugi ważny i niemniej istotny dla próby wniosków fakt, to stosunkowo duża odległość pomiędzy grobami. Nasuwa się więc wniosek, że cmentarzysko w Wietrznie, pow. Krosno mogło być cmentarzyskiem kurhanowym, którego nasypany zostały zniszczone przez systematyczną uprawę ziemi. Być może próba wniosków na temat charakteru cmentarzyska w Wietrznie, pow. Krosno podjęta zostaje zbyt wcześnie, to jednak kierunek rozumowania winien uwzględnić wszystkie szczegóły wyłaniające się w czasie opracowywania materiałów wykopaliskowych.

Poczynione obserwacje zobowiązują do ostrożności, gdyż cmentarzysko i osada kultury łużyckiej w Wietrznie, znajdują się w granicach bliskiego przedpola Przełęczy Dukielskiej. W związku z tym liczenie się z oddziaływaniami i wpływami „południowych” kultur, znajduje się w granicach prawidłowości rozumowania. W granicach prawidłowości rozumowania jest również to, że stanowiska kultury łużyckiej w Wietrznie mogą wytyczać południowy zasięg grupy tarnobrzeskiej.

W granicach grupy tarnobrzeskiej kultury łużyckiej nie znalazłem ścisłej analogii do rodzaju pochówku w Wietrznie, pow. Krosno. Być może zbliżoną formę pochówków ma cmentarzysko w Trencianskich Tepliciach, okres Trencin¹¹. Zaznaczyć jednak od razu wypada, że są to zbyt odległe analogie, zarówno co do przestrzeni terytorialnej, jak i co do wielkości rozmiaru kręgów kamiennych. Zamieszczona w cytowanej pracy Z. Pivovarovovej¹² mapa cmentarzysk kultury łużyckiej, nie odnotowuje stanowisk z północno-wschodniej Słowacji, tym samym więc zmuszeni jesteśmy korzystać z dotychczas publikowanych materiałów, pochodzących ze środkowej i północnej Słowacji¹³.

Aktualny postulat dalszych badań nad grupą tarnobrzeską kultury łużyckiej, może być uzupełniony przez podjęcie prac wykopaliskowych na innych stanowiskach, które również znajdują się w granicach przedpola Przełęczy Dukielskiej. Między innymi ślady osadnictwa tej kultury stwierdzono w następujących miejscowościach: Zboiska, pow. Krosno, Cergowa, pow. Krosno, Lipowica, pow. Krosno, Trzciana przysiółek Nowa Wieś, pow. Krosno, Równe, pow. Krosno, Bratkówka, pow. Krosno, Brzezówka, pow. Jasło, Czarnorzeki, pow. Krosno. Nadto na pojedyncze fragmenty naczyń kultury łużyckiej natrafiono podczas badań wykopaliskowych, prowadzonych na stanowisku wczesnośredniowiecznym w Krośnie. Znaleziono je poniżej wczesnośredniowiecznej warstwy kulturowej. Na osadnictwo kultury łużyckiej w Krośnie jednak nie natrafiono.

PRZYPISY

¹ A. Żaki — Sprawozdanie z prac badawczych prowadzonych w Wietrznie — Bóbrka, pow. krośnieński i okolicy. Przegląd Zachodni R. VII, Nr 11—12, Poznań 1951, s. 500; tenże: Wietrznow — wczesnośredniowieczny gród graniczny w świetle badań lat 1952—1953. Wiadomości Archeologiczne t. XXIV, z. 1—2, s. 4; tenże: Badania grodu Wietrznow koło Przełęczy Dukielskiej. Wierchy R. XXIII, Kraków 1954, s. 227. Z. Turek — W wietrzniańskim grodzisku. Dziennik Polski (od A do Z nr 1, s. 2) Kraków, 6 stycznia 1952.

² J. Piaskowski i A. Żaki — Żelazna siekierka „halsztacka” z grodziska Wietrzno — Bóbrka koło Przełęczy Dukielskiej. Acta Archaeologica Carpathica t. III, z. 1—2, s. 179.

³ Z badań zabezpieczających pochodzi między innymi naczynie kultury łużyckiej publikowane przez niżej podpisanego. Patrz: J. Janowski — Rola Przełęczy Karpackich, ZOW, XXVI, 1961, z. 2, s. 142, rys. 1 oraz Z pradziejów okolic Krosna. Pradzieje Rzeszowszczyzny. Rzeszów — Warszawa 1963, s. 60, rys. 1.

⁴ Osada znajduje się u podnóża wzniesień opadających ku dolinie Jasiołki, obejmując pola należące do M. Marosza, J. Marosza, Z. Marosza, J. Patli, S. Rożnowskiego oraz K. Kozubal.

⁵ Chronologia materiałów kultury łużyckiej, pochodzącej z grodziska została określona w następujący sposób: „Chronologię tego osiedla określoną początkowo prowizorycznie — w oparciu o sporadyczne okazy ceramiczne — na koniec wczesnej fazy kultury łużyckiej (IV/V okr. epoki brązu), możemy dziś... przesuwać coraz śmiało na fazę późną tej kultury”. J. Piaskowski i A. Żaki, Żelazna ...op. cit. przypis 2, s. 179.

⁶ J. Janowski — Z pradziejów okolic Krosna. Pradzieje Rzeszowszczyzny, Rzeszów — Warszawa 1963, s. 60.

⁷ Być może wpłynęło to na wysunięcie wniosku, by wydzielić odrębną grupę kultury łużyckiej, a jej nazwę urobić od nazwy miasta Dukli. A. Żaki. Z archeologii województwa rzeszowskiego. Rocznik Przemyski t. IX, z. 2, Przemyśl 1962, s. 205. Patrz nadto wypo wiedź na ten temat: Z. Bukowski. Karpaty w okresie halsztackim. Acta Archaeologica Carpathica t. IV, z. 1—2, Kraków 1963, s. 111, przypis 3.

⁸ Po raz pierwszy natrafiono na nie na polu Stanisława Rożnowskiego. Ślady cmentarzyska stwierdzono około 10 m na północny-wschód od zabudowań Feliksa Ukleji.

⁹ Na terenie pola Henryka Szopy. Według informacji uzyskanej od Anieli Szottowej, u podnóża wzmiankowanej góry oraz na jej zboczu natrafiono w czasie prac rolnych „na różnego rodzaju naczepy”, których właściwego pochodzenia nie umiano sobie wówczas wytłumaczyć.

¹⁰ Cmentarzysko znajduje się w północno-wschodniej części wsi.

¹¹ Zoja Pivovarova — K problematike mohyl v lužickej kulture na Slovensku. Slovenska Archeologia. T. XIII z. 1, Bratislava 1965, s. 117, rys. 3 oraz s. 157, fot. 2.

¹² Op. cit. s. 123.

¹³ W celu uzyskania ściślejszych informacji na temat charakteru i rodzaju pochówków, stosowanych w grupie tarnobrzeskiej kultury lużyckiej (mam na myśli materiały nie publikowane) przeprowadziłem w dniu 27 października 1965 rozmowę z K. Moskwą, w świetle której wynika, że badacz ten, nie natrafił w ostatnich badaniach na podobny rodzaj cmentarzyska. Za przekazane mi informacje składam mgr K. Moskwie serdeczne podziękowanie.

Anna Szalapatá

Badania archeologiczne w Świerchowej, pow. Jasło

STANOWISKO 1 — OSADA z IV—V W.N.E.

Badania zwiadowcze przeprowadzono tu w 1963 r.¹ Stwierdzono wówczas w dwu wykopach kontrolnych osiem skupisk polepy, przepalonych kamieni, węgli drzewnych, fragmentów ceramiki przeważnie naczyń zasobowych, datowanych na innych terenach na IV i V wiek n.e.

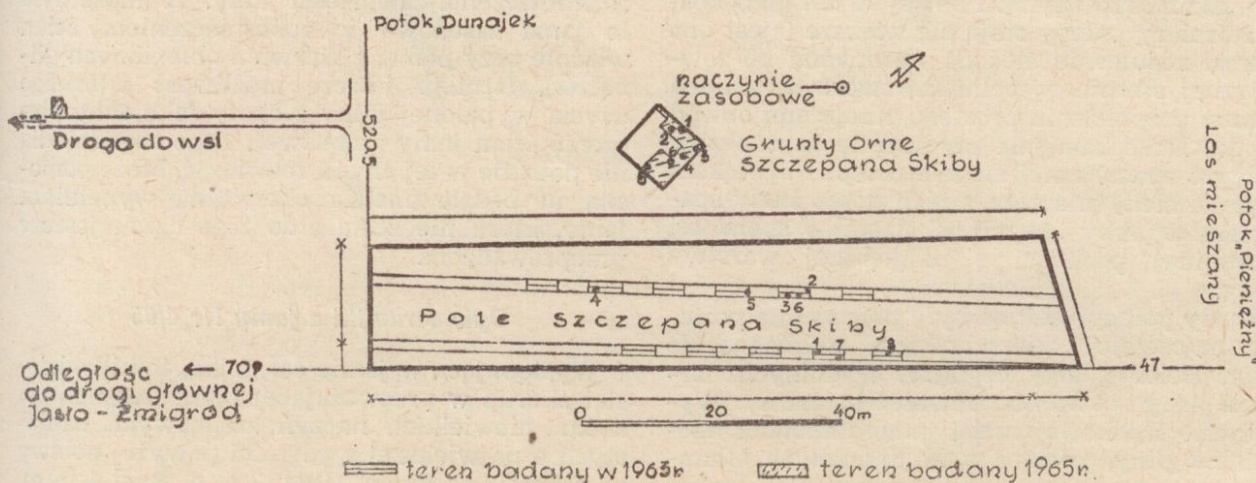
W roku bieżącym postanowiono kontynuować badania, eksplorując teren stanowiska systematycznie. W tym celu wytyczono siatkę arów w odległości 14,40 m na północny-zachód od badanego w 1963 r. odcinka (Ryc. 1). Badany obecnie jak i poprzednio obszar jest nieruchomością orną, będącą własnością ob. Szczepana Skiby ze Świerchowej, a nazwany przez ludność miejscową „Wysłanką”². W pobliżu znajduje się jar, w którym zaczyna swój bieg potoczek bez nazwy, wpadający do Dunajka zwanego potocznie Krzepopą. Wokół jaru krążą legendy o zapadniętym kościele, a w miejscu tym, obecnie silnie zarośniętym krzewami położony jest duży rozmiarów kopiec. Istnieją również przekazywane z pokolenia na pokolenie informacje o drodze, która niegdyś przez teren ten prowadziła.

Stanowisko Nr 1 jest obiektem nietypowym i przedstawiającym duże trudności w badaniach. Położone na wzgórzu, nie zachowało warstwy kulturowej, która najpewniej została zmyta, nie

ma tu typowych dla osady jam mieszkalnych, a na powierzchni, w warstwie ziemi ornej i pod nią, rozrzucone są grudy polepy i fragmenty naczyń glinianych.

W roku bieżącym przebadano odcinek o powierzchni 52,50 m². Oprócz paru małych kilku lub kilkunastocentymetrowych skupisk polepy i węgla drzewnego zmieszanych z przepaloną gliną, a występujących na głębokościach od 40 do 60 cm, natrafiono tu na sześć większych jam podobnych do odkrytych podczas poprzednich badań³. Największe i najbardziej zwarte, to skupisko Nr 4/65 (Ar I, ćw. B, dz. d.). Zarysowało się w kształcie owalu już na głębokości 10 cm od powierzchni gruntu. Na dalszych głębokościach rzut poziomy przybiera kształt prawie regularnego koła, biegnie w dół początkowo cylindrycznie, by od 40 cm stopniowo się poszerzać, osiągając największą szerokość (1,10 m) na głębokości 90 cm. Dno jamy (w partii zewnętrznej położone niżej w porównaniu z partią środkową) sięga do głębokości 1,08 m. Przekrój w przybliżeniu gruszkowaty. Jama najwidoczniej została wkopana w gliniasty calec (Ryc. 2).

Do głębokości 50 cm wypełnisko jamy stanowiły grudki polepy nieregularnych kształtów, wraz z drobnymi kamieniami, węgielkami drzewnymi i fragmentami ceramicznymi z kilku naczyń zasobowych i kuchennych. Od głębokości 50—70 cm przeważają średniej wielkości po-

Ryc. 1. Świerchowa, pow. Jasło, stan. nr 1. Plan sytuacyjny wykopów. (Punkty oznaczone cyframi przedstawiają odkryte jamy).

Rys. I. Sitko